

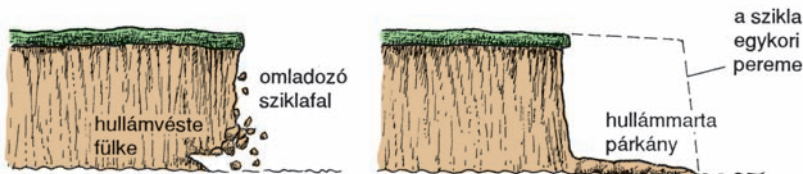
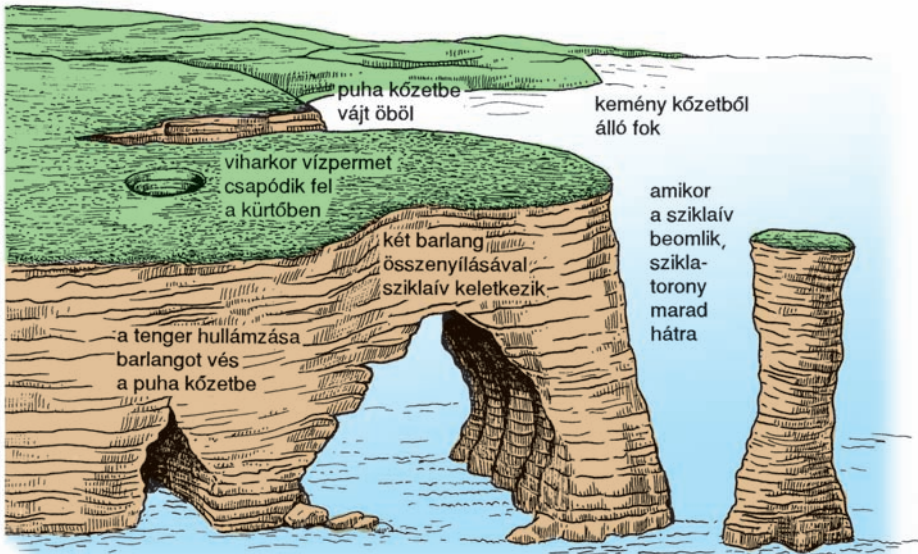
Európa legnagyobb szigetcsoportja: a Brit-szigetek

A két nagy (**Brit- és Ír-sziget**) és a több mint ezer apró tagból álló szigetcsoportot az Északi-tenger és a Doveri-szorosnál 33 km-re keskenyedő **La Manche** (la mans-csatorna) választja el Európa törzsétől.

A szigetek **partvonala erősen tagolt**. Északon a jég vájt keskeny fjordokat, a déli tágas öblöket az erős hullámozás és a dagály pusztító munkája alakította ki. A szigetek két állam, **Nagy-Britannia és Írország** osztozik.

A jégkorszakban a mai Brit-sziget még félsziget volt; az Északi-tenger és a La Manche helyén alacsony síkságok kapcsolták össze a kontinenssel. A jégtakaró elolvadása után a tenger szintje megemelkedett, miközben az Északi-tenger medencéje kismértékben besüllyedt. Így vált Európa e nyugati darabja szigetté. A szigeteket csaknem mindenütt meredek, falszerű partok szegélyezik. A messziről fehérlő, híres doveri sziklákról nevezik Angliát Albióknak is.

A tenger szinte állandó, heves hullámozása mardossa, szaggatja a meredek sziklafalakat. A pusztító munka annyira hatékony, hogy az elmúlt ezer évben Anglia partjai átlagosan 6 km-t hátráltak, s a Brit-sziget területe 9 ezer km²-rel csökkent.

A tenger pusztító munkája a meredek tengerpartokon

Idős hegységek – letarolt medencék

A szigetcsoport legterjedelmesebb tagja a Brit- és az Ír-sziget. Felszínüket erősen lekopott óidei **röghegységek** és lepusztulással keletkezett, tengerre nyíló **medencék** alkotják. A hegységek értékes **feketekőszén-telepeket** tartalmaznak. A legterjedelmesebb rögvidék, a Skót-felföld területén emelkedik a szigetcsoport a legmagasabbra (Ben Nevis, 1343 m). A ritkán lakott, zord éghajlatú, kopár vidéket ódon apátságok és komor lovagvárak teszik hangulatossá.

A Skót-felföldet kettészelő Kaledóniai-árok a Kaledóniai-hegységrendszer névadója. A legmélyebb részeit kitöltő tavak közül a Loch Ness világszerte ismert. Titokzatos lakója, Nessi, az időnként – vagy csak a legendákban? – felbukkanó szörny tette híressé.

A Brit-sziget gerince az észak–déli irányban húzódó **Pennine**-(pennájn) **hegység**. Feketekőszénre és a már kimerült vasérclelőhelyeire települt Földünk egyik legrégebb és legnagyobb iparvidéke.

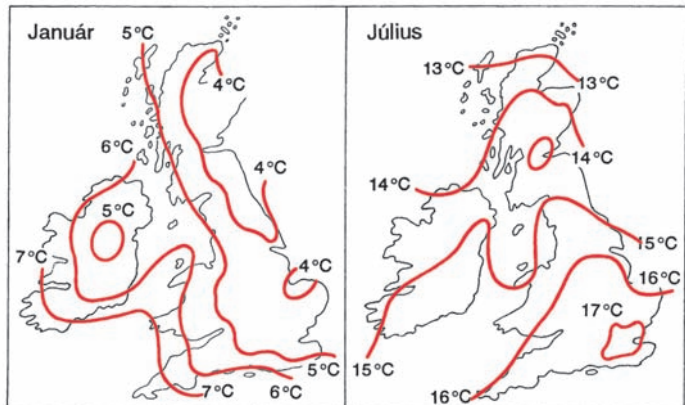
A hegységek közé ékelődő medencék és síkságok közül a termékeny, sűrűn lakott **Londoni-medence** a legjelentősebb.

Ahol az esőkabát kötelező

Vizsgálj meg a hőmérsékleti görbék futását és értékeit!

Mi az oka annak, hogy télen a hőmérséklet nem északról délre, hanem nyugatról keletre változik?

A Brit-szigetek januári és júliusi hőmérsékleti görbéi

A Brit-szigetek az **óceáni éghajlat** legjellegzetesebb területei. Az óceán és az Észak-atlanti-áramlás fűtő hatása miatt a **tél** igen **enyhe**. (A januári középhőmérséklet a nyugati partokon 7 °C, ugyanannyi, mint Olaszország déli részén.) A **nyár** viszont meglehetősen **hűvös**. Ilyenkor az óceán hűtő hatása érvényesül. Az évi hőingás itt a legkisebb Európában.

A nyugati területeket öntözi a legtöbb eső. Itt a **csapadék bőséges és egyenletes eloszlású**. A Skót-felföldön a csapadék évi mennyisége 4000 mm fölé is emelkedhet. Hetenként átlagosan öt nap esős.

◀ A smaragdzöld Ír-sziget óceáni partvidéke
 ● Mi az oka annak, hogy a Brit-szigeteken egész évben zöld a fű?

A Londoni-medencében a csapadék mennyisége csupán 650-700 mm, de az eloszlás itt is egyenletes. Mit gondolsz, miért van ez így?

A levegő páratartalma állandóan magas, ezért gyakori a sűrű **köd**, ami akár napokra is megbéníthatja a közlekedést. Különösen veszélyes a szennyezett levegőjú városokra telepedő, egészségkárosító füstköd (szmog). Az 50-es évek hírhedt londoni szmogjai több ezer ember halálát okozták. A környezetvédelmi intézkedések, különösen a szénfűtés megszüntetése következtében a füstködök mára szinte teljesen megszűntek.

Bővizű folyók, zöldellő rétek

A Brit-szigeteken a bőséges csapadék miatt sűrű vízhálózat alakult ki. A **folyók rövidek, bővizűek és egyenletes vízjárásúak**. Az enyhe télen sem fagynak be, ezért a nagyobb folyók egész évben hajózhatók. Széles, mély tölcserkolataik kitűnő kikötők.

Fenyér, az óceáni tájak törpecserjéből, magasra megnövő saspáfrányból (jobb oldalon) és hangafélékből (lila) álló növényzete

A történelmi idők kezdetén a szigetcsoportnak még több mint a felét erdő borította. A szántók és a legelők terjeszkedése, a hajóépítés és a faszenet használó vaskohászat miatt az erdőket annyira kiirtották, hogy ma **Nagy-Britannia és Írország Európa erdőben legszegényebb országai közé tar-**

toznak. A hegységek többségét **fenyér** (törpecserjékből, saspáfrányból, hangafélékből álló növényzet) borítja

A Brit-szigeteket **egész évben zöldellő dús fűvű rétek, fenyér** és nagy kiterjedésű **parkok** jellemzik.

A Brit-szigetek partvonalja tagolt, kikötésre alkalmas. Lekopott röghegységei feketekőszénben gazdagok. Legjelentősebb hegyvidékei a Skót-felföld és a Pennine-hegység. Lepusztulással keletkezett medencéi közül a Londoni-medence a legterjedelmesebb.

A szigetek éghajlata óceáni. Folyói rövidek, bővizűek és egyenletes vízjárásúak. Az egykori erdősegeket szinte teljesen kiirtották. Dús fűvű rétjei egész évben zöldek. Legnagyobb szigetei a Brit- és az Ír-sziget.

Nagy-Britannia

Nagy-Britannia és Észak-Írország
Egyesült Királyság
Területe: 244 046 km²
Népessége: 59 760 000 fő (2001)
Népsűrűsége: 245 fő/km²
Fővárosa: London
Államformája: alkotmányos királyság

Nagy-Britannia négy történelmi területe: **Anglia, Wales** (velsz), **Skócia** és **Észak-Írország**. Az ország hivatalos neve **Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság**. (Egyesült Királyságként is szokták az újságok említeni.)

Európa **sűrűn benépesült** országai közé tartozik, de a **népesség eloszlása nem egyenletes**. A Londoni-medence és az iparvidékek sűrűn lakottak (500–1000 fő/km²), a hegyvidéki területek (Skót-felföld, Wales) népsűrűsége kicsi (10–30 fő/km²). **Lakosságának 9/10-e városokban él.**

A brit világbirodalom fénykora és hanyatlása

A nagy felfedezések korában, amikor a világkereskedelem színtere a Földközi-tengerről az Atlanti-óceánra tevődött át, Nagy-Britannia **földrajzi helyzete** kedvezővé vált. **Kikötésre alkalmas partvidéke** elősegítette a **hajózás** korai kialakulását. A XVII. században már Nagy-Britannia volt a **világtenger ura**. A tengerentúlon óriási gyarmatokat szerzett. **Hatalmas gyarmatbirodalma a szárazföldek 1/5-ére terjedt ki.** A gyarmatok **olcsó nyersanyaggal** (ásványkincsek, mezőgazdasági termékek) látták el az anyaországot, ugyanakkor biztos **felvevőpiacot** jelentettek a brit termékek számára. Mindez az **ipar gyors fejlődését eredményezte.**

Anglia a kapitalizmus szülőhazája. Itt ment végbe először **az ipari forradalom**. A XVII–XIX. században a szigetország számos technikai találmány szülőföldje volt. A fonó- és szövőgépek, a gőzgép, az új kohászati eljárások, az esztergapad alkalmazásával sokkal többet és olcsóbban tudtak termelni, mint a hagyományos, egyszerű eszközökkel dolgozó műhelyekben. Így termékeiket a világ minden részén értékesíteni tudták. Az ország **feketekőszén-lelőhelyei** és a mára már kimerült értelei is hozzájárultak ahhoz, hogy Nagy-Britannia a XIX. században a „**világ műhelyévé**”, ke-

London, a Temze mellé települt brit főváros

reszedelmi és pénzügyi nagyhatalmává válhatott. Ipara annyit termelt, mint a Föld többi országa együttesen.

A gyarmatok biztos piaca kényelmessé tette az angol tőkésekét. Gyáraikat, termékeiket nem korszerűsítették megfelelő mértékben, ezért a XX. század elejére lemaradtak a gyorsan fejlődő Egyesült Államokkal és Németországgal szemben. Nagy-Britannia a II. világháború után gyarmatainak többségét is elveszítette. A világ ipari termelésében és kereskedelmében betöltött szerepe fokozatosan csökkent. Ennek ellenére Nagy-Britannia ma is a világ fejlett ipari országai közé tartozik.

Válsággal küszködő kohászat – fejlődő gépgyártás

A **vaskohászat** Nagy-Britannia egyik legrégebbi iparága. A **kohászat telephelyei az idők folyamán változtak**. Amíg a kohászat tüzelőanyaga a faszén volt, a kohók az **erdőségek mellé** települtek. Amikor a kokszt felhasználása vált uralkodóvá, a **vasérc** **is rendelkező szénlelőhelyek közelébe** húzódtak. Így alakult ki a Pennine-hegység lábánál **Földünk első nehézipari körzete, a Black Country** (blek kauntri = fekete vidék), amelynek legnagyobb központja **Birmingham** (börmingem).

A hazai vasérckészlet kimerülése miatt a kohászat a **tengerparti szénmezők közelébe** telepedett át, mert a kikötők közelében olcsóbban jut a külföldről, tengeri úton behozott vasérchez. Így jött létre **Északkelet-Anglia** (központja **Newcastle** [nyúkasztl]), **Dél-Wales** (**Cardiff** [kárdiff]) és a Skót-medence (**Glasgow** [glasgou]) kohászati körzete.

A brit ipar legerőteljesebben fejlődő ágazata a kiváló minőségű termékeket előállító **gépgyártás**.

A több évszázados múltra visszatekintő **hajógyártás** az utóbbi évtizedekben sokat veszített jelentőségéből. Alig száz éve még Nagy-Britannia volt a világ legnagyobb hajógyártója. Ma már hajókat vásárol, hogy hatalmas kereskedelmi flottáját fenntartsa. A legnagyobb hajógyárak a nyersvasat és acélt gyártó nagy kikötővárosokban (**Glasgow, Newcastle**) találhatók.

A világhírű **autó- és repülőgépgyártás** a Londoni-medencében összpontosul.

Fejlett a **szerszámgépek, automata gépsorok, elektromos gépek, elektronikai cikkek** gyártása is.

A nagy múltú **vegyipar** első központjai a szénmezők közelében jöttek létre. A szénhidrogének felhasználása miatt az új üzemek a kikötőkbe települtek. A vegyipar fejlődését is segítették az **Északi-tenger kőolaj- és földgázlelőhelyei**. **Nagy-Britannia** – Oroszország és Norvégia után – **Európa harmadik kőolajtermelője**, a kitermelt kőolajból még kivitelre is jut. Földgáztermelése is fedezi a hazai szükségleteket.

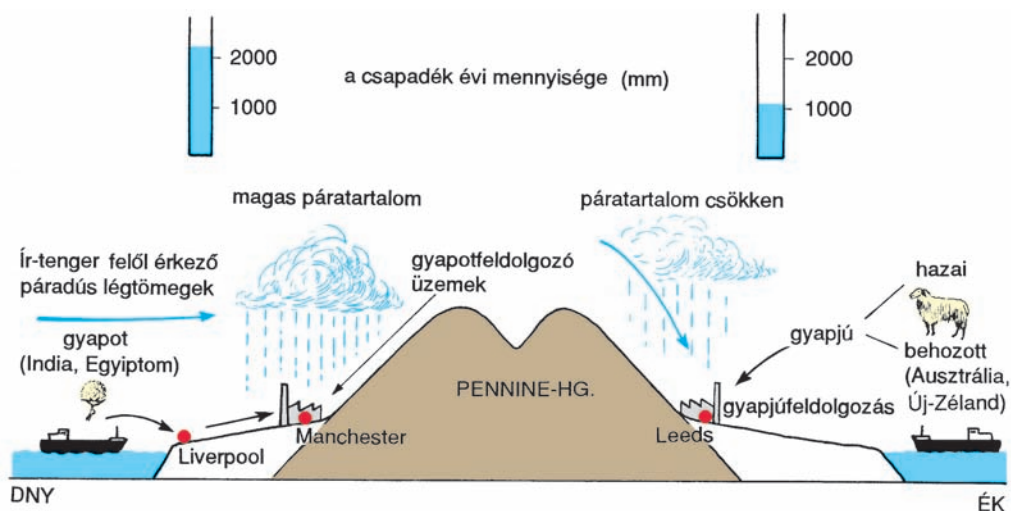
Régi hagyományok – kiváló szövetek

Nagy-Britannia legrégebbi iparága a **textilipar**.

A textiliparban bontakozott ki először az ipari forradalom. A fonó- és szövőgépek munkába állításával több árut tudtak előállítani, ezért egyre több nyersanyagra volt szükség. A szántóföldek jelentős részén felhagytak a földműveléssel, s a földeket juhlegelőkként hasznosították. A gyarmatokon – Ausztráliában és Új-Zélandon – is meghonosították a juhtenyésztést. A gyapjú nagy része ezekből az országokból érkezett és érkezik ma is. A pamutipar nyersanyagát India és Egyiptom gyapotültetvényei adták. Manapság a textilalapanyagok közel fele műszál.

Nagy-Britannia gyapot- és gyapjúipara sokáig az első helyen állt a világon. Az utóbbi évtizedekben a vetélytársak – elsősorban az egykori gyarmatok – előretörése miatt a brit textilipar jelentősége csökkent.

A gyapotot feldolgozó **pamutipar** a Pennine-hegység nyugati oldalára települt. (Az itteni páradús levegőn a gyapotszál nem tört, így finomabb fonalat lehetett készíteni belőle.) E vidék irányító és kereskedelmi központja **Manchester**

A textilipar ágainak megoszlása a Pennine két oldalán

(mencsesztör). A tengerentúli alapanyagok **Liverpool** (livörpul) kikötőjén keresztül érkeznek az iparvidékre, és innen szállítják a világ minden részére a kiváló minőségű brit textilipari termékeket is.

A Pennine keleti oldalán alakult ki **Földünk legnagyobb gyapjúipari vidéke**. (A szárazabb levegő kedvezett a nedvszívó gyapjú feldolgozásának.) Világhírű központja **Leeds** (lídsz).

A mezőgazdaság vezető ágazata az állattenyésztés

Nagy-Britannia egész évben zöld, dús fűvű legelői kiváló feltételeket biztosítanak a **szarvasmarha-tenyésztés** számára. Az állatokat főleg a tejükért tartják, de a dél-angliai nagyvárosok környékén jelentős a húsmarhatenyésztés is.

A rosszabb minőségű hegyi legelőkön **juhokat** tenyésztnek. A nagy gyapjúhozamú tenyészállatok mellett húsjuhokat is tartanak. Az ürühús a britek nemzeti eledele.

A magas színvonalú **sertéstenyésztés** számos nemes fajtával gazdagította Európát.

*Ahol egész évben zöld a fű:
a vidéki Anglia*

A világszerte híres **ló- és kutyatenyésztés** a sportot és a szórakozást szolgálja.

A hűvösebb tájak szántóin **árpát, komlót és burgonyát** termesztnek. Nagy-Britannia árpatermelésben a világszék között van. Az árpát főleg az állatok **takarmányozására** használják, de szeszes italokat (sokféle sört és whiskyt) is gyártanak belőle.

A melegebb és szárazabb Londoni-medencében **búzát és cukorrépát**, a legkellemebb éghajlatú déli tájakon **zöldséget** termesztnek és **gyümölcsfákat** nevelnek.

A mezőgazdasági területek jelentős része 100 ha feletti **nagybirtok**. A földeket a birtokosok vagy a jómódú bérlők művelik meg. A nagyfokú gépesítés miatt a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya itt a legkisebb (2%) Európában.

Nagy-Britannia még néhány évtizeddel ezelőtt élelmiszer-szükségletének közel felét külföldről szerezte be. Az utóbbi évtizedekben a brit mezőgazdaság olyan jelentősen fejlődött, hogy ma már az ország csaknem teljesen önellátó, sőt egyes termékekből (búza, árpa) még kivitelre is jut.

Nagy-Britannia jelentős halászsország. A túlhalászás miatt a part menti vizek halállománya megcsappant, ezért az ágazat sokat veszített jelentőségéből.

Nagy-Britannia fejlett ipari-szolgáltató ország. Legjelentősebb ásványkincsei a feketekőszén, az északi-tengeri kőolaj és földgáz. Hagyományos iparágai a vaskohászat, a hajógyártás és a textilipar. Az ipar leggyorsabban fejlődő ágazatai az autó-, repülőgép-, szerszámgyártás és a vegyipar. A szántók legfontosabb terménye az árpa és a búza. A mezőgazdaság vezető ágazata az állattenyésztés.

A Fekete-vidéktől a Csalagútig

Birmingham és környéke hosszú évtizedeken át az ipari környezetszennyezés legelrettenőbb példája volt. A gyárak, a kohók, a hőerőművek ontották a füstöt, ami aztán ráakódott a házak falára, az utcákra, feketére festette a fákat, a folyók vizét. A városok szennyvize, a gyárakból kikerülő mérgező anyagok elfertőzték a vizeket; a halak kipusztultak, a madarak elmenekültek. A sivár munkástelepek, a bányák, a csillék még vigasztalanabbá tették a táj képét. Megérdemelten kapta e szomorú környék a Black Country, azaz a Fekete-vi-

dék nevet. A vaskohászat válsága, a széntermelés visszaesése még elkésőbbé tette a helyzetet. Tömegessé vált a munkanélküliség, az elszegényedés. Az utóbbi évtizedek környezetvédelmi intézkedései sokat javítottak az iparvidék képén. Szennyvíztisztító telepek, füstszűrő berendezések, új technológiai eljárások alkalmazásával tisztábbá váltak a városok, a vizek és a levegő. Adókedvezményekkel segítik a korszerű, környezetkímélő ipari ágazatok, üzemek megalapítását. Új munkalehetőségeket hoznak létre, a munkásokat átképezik, így igyekeznek megakadályozni a lakosság elvándorlását.

London közel 7 millió lakosú világváros a Temze két oldalán. Nagy-Britannia politikai, pénzügyi és kulturális központja, legnagyobb kikötője és iparvárosa.

A város minden pontján színes embertömeg veszi bennünket körül; elegáns kosztümbűjtő angol ladyk, pakisztáni nagycsaládok, turbános indiaiak, szoknyás feketék. Az egykori világbirodalom, a mai Nemzetközösség központjában járunk. (A Nemzetközösség Nagy-Britannia és a volt gyarmatai között kialakult gazdasági és politikai szövetség.)

London belvárosa, a City (sziti) a bankok és az üzletházak negyede. A nappal zsúfolt, forgalmas városrész vasárnap és éjszaka szinte teljesen kihalt. Alig 10 ezer lakosa van, de az itt dolgozók száma meghaladja a 300 ezret.

A City délkeleti peremén áll a híres-hírhedt Tower (tauer), az ország legerősebb középkori erődítménye, az angol történelem nevezetes és gyakran véres eseményeinek színhelye.

A Citytől nyugatra elterülő West End (nyugati városrész) az államigazgatás központja. Itt van a királyi palota, a parlament, a minisztériumok és a miniszterelnöki rezidencia (Downing Street 10.). Ebben a városrészben vannak a legdrágább szállodák, szórakozó- és mulatóhelyek; színházak, mozik, múzeumok találhatók itt a tágas, gondozott parkok koszorújában.

Az East End (keleti városrész) a kikötők, az ipari üzemek, a vörös téglás munkáslakótelepek negyede. Az East End szíve, a folyóparti dokkok világa az utóbbi években teljesen átalakult. A sivatárépületek, a dokkok (hajók javítására és ellenőrzésére szolgáló építmények), a romos munkáslakások helyén épül a jövő Londona, folyóra néző luxuslakásokkal, szabadidőközpontokkal, vadonatúj irodaházakkal. Ez ma London legdrágább és legelegánsabb negyede.

London földrajzi nevezetessége, hogy egyik külvárosa, Greenwich (grinics) csillagvizsgálójának kupoláján halad keresztül a kezdő hosszúsági kör.

A szigetjelleg évszázadokon át megvédte Nagy-Britanniát a kontinensen dúló háborúktól és járványoktól. Ez a „fényes elszigeteltség”, amire az angolok olyan büszkék voltak, már a múlté. 1994-ben megnyílt a Nagy-Britanniát Franciaországgal összekötő **Csatorna-alagút**. A 37 km hosszú építmény két párhuzamos, 7,3 méter átmérőjű vasúti, és egy karbantartási munkálatokra szolgáló keskenyebb alagútból áll. Az autókat, buszokat és kamionokat 12 percenként induló, speciális szerelvények szállítják a két végállomás között.

A „Csalagútnak” becézett alagút 3 órára csökkentette a Párizs és London közötti vasúti utazás időtartamát. (Ez eddig – komphajók igénybevételével – 6-7 óra hosszúságú tartott.)

A greenwichi csillagvizsgáló (London). Itt halad a kezdő hosszúsági kör

A Csalagút kijárata

Ír Köztársaság
Területe: 70 283 km²
Népessége: 3 843 000 fő (2001)
Népsűrűsége: 55 fő/km²
Fővárosa: Dublin
Államformája: köztársaság

A tavakkal, tőzeglápokkal tarkított Ír-sziget nagy részét egész éven át üde zöld rétek, legelők borítják, ezért nevezik Smaragd- vagy Zöld-szigetnek is.

Az Ír-sziget volt a brit gyarmatosítás első áldozata. A több évszázados elnyomás következménye, hogy alig pár évtizede még Írország Nyugat-Európa legszegényebb, gazdaságilag legfejletlenebb állama volt. A gyarmati uralom éveiben a mezőgazdaság volt az ír nép szinte egyetlen megélhetési forrása. Az ipar csak a függetlenség kivívása után (1937) indult lassú fejlődésnek. A mezőgazdaság vezető ágazata az állattenyésztés. Az ír tejtermékek, a hús és a gyapjú legfőbb vásárlója ma is Nagy-Britannia. Legfontosabb élelmiszernövénye a burgonya.

Az adókedvezmények és az alacsony munkabérek miatt az utóbbi évtizedekben sok külföldi cég telepedett meg a szigeten. A hagyományos élelmiszer- és textilipar mellett egyre jelentősebbé válik a gépgyártás. A műszerek, irodagépek, elektronikai eszközök, számítógép-alkatrészek az ország fontos kiviteli cikkei. A modern gyárilipar legnagyobb központja a főváros, **Dublin**.

Írország Nyugat-Európa legritkábban lakott állama. A XIX. század 40-es éveiben a burgonyavész okozta rossz termés éhínséghez és véres felkelésekhez vezetett. Több százezren pusztultak éhen, és több mint egymillió ember hagyta el az országot. A kivándorlási hullám később is folytatódott. Az Ír-sziget népessége alig száz év alatt a felére csökkent.

A hosszú brit elnyomás során az írek ősi, kelta eredetű nyelve feledésbe merült. Általánossá vált az angol nyelv használata. A nemzeti nyelvet csupán a lakosság egynegyede beszéli.

A függetlenség kivívása után a sziget politikailag két részre szakadt. Az északkeleti rész, ahol a skót eredetű protestáns népesség van többségben, a Nagy-Britanniához való csatlakozást választotta.

A Benelux államok

(Kiegészítő anyag)

Belgium, **Hollandia (Nederland = mélyalföld)** és **Luxemburg** 1944-ben **vámunióban** egyesült, azaz az egymás közötti kereskedelemben eltörölték a vámokat.

Európa kis területű, de rendkívül sűrűn lakott országai. Kimagasló gazdasági fejlettségüket elsősorban kedvező földrajzi helyzetüknek köszönhetik. Fontos észak–déli és nyugat–keleti kereskedelmi útvonalak kereszteződésében fekszenek. Közlekedésük fejlett. E három kis ország rendelkezik a **világ legsűrűbb közút-, vasút- és víziút-hálózatával**.

Az atlaszod segítségével állapítsd meg:
– milyen a Benelux államok éghajlata,
– hogyan keletkeztek az alföldjei,
– mi a mezőgazdaság vezető ágazata!